

KUSZ Dariusz, TERESZKIEWICZ Krzysztof, KUSZ Bożena

POLSKI HANDEL ZAGRANICZNY ARTYKUŁAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI W LATACH 2004 - 2012

Streszczenie

Celem pracy była analiza rozmiarów oraz określenie struktury towarowej polskiego handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi w latach 2004 – 2012. W analizowanym okresie odnotowano w Polsce znaczny wzrost wartości obrotów towarowych z zagranicą artykułami rolno-spożywczymi. Ponadto Polska jest eksporterem netto artykułów rolno-spożywczych.

WSTĘP

Handel międzynarodowy należy do najstarszej formy współpracy gospodarczej pomiędzy państwami i oznacza przepływ dóbr związany z przekraczaniem granicy. Podstawowym czynnikiem rozwoju międzynarodowej wymiany handlowej jest międzynarodowy podział pracy, skutkujący specjalizacją w wytwarzaniu i wymianie określonych dóbr. O międzynarodowym podziale pracy decyduje wiele czynników, a zwłaszcza: wyposażenie poszczególnych państw w zasoby naturalne, zasoby pracy oraz zasoby kapitału [4, s.31].

Jednym z zasadniczych elementów międzynarodowej wymiany handlowej jest handel artykułami rolno-spożywczymi. W Polsce w ostatnich latach, a zwłaszcza po akcesji do Unii Europejskiej, obserwuje się rosnące znaczenie artykułów rolno-spożywczych w towarowej wymianie międzynarodowej [2, s. 17; 6, s. 226]. Akcesja Polski do Unii Europejskiej na zasadach sformułowanych w Traktacie Akcesyjnym wywołała zasadniczą zmianę warunków prowadzenia wymiany handlowej w sektorze rolno-spożywczym zarówno z krajami członkowskimi UE, jak i też z krajami trzecimi [5, s. 103]. Nie tylko przyczyniło się to do wzrostu intensywności kontaktów handlowych z państwami Unii Europejskiej, ale też spowodowało konieczność dostosowania polskiej oferty eksportowej do wymagań odbiorców z wysoko rozwiniętych krajów UE.

1. CEL I METODYKA BADAŃ

Celem pracy była analiza rozmiarów oraz określenie struktury towarowej polskiego handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi w latach 2004 – 2012.

Materiał źródłowy stanowiły dane statystyki masowej Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie uzyskane z Bazy Danych Handlu Zagranicznego dotyczące obrotów towarowych artykułami rolno-spożywczymi z zagranicą za lata 2004 – 2012. Dane dotyczące obrotów towarowych artykułami rolno-spożywczymi przedstawiono zgodnie z Nomenklaturą Scaloną CN dla czterech sekcji:

- Sekcja I – zwierzęta żywe; produkty pochodzenia zwierzęcego,
- Sekcja II – produkty pochodzenia roślinnego,

- Sekcja III – tłuszcze i oleje pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego oraz produkty ich rozkładu; gotowe tłuszcze jadalne; woski pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego,
- Sekcja IV – gotowe artykuły spożywcze; napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet; tytoń i przemysłowe namiastki tytoniu.

Analizę danych statystyki masowej dokonano z wykorzystaniem metody tabelaryczno-opisowej.

2. WYNIKI BADAŃ

W latach 2004 – 2012 odnotowano znaczny wzrost wartości obrotów towarowych z zagranicą artykułami rolno-spożywczymi. Wartość eksportu w 2012 roku była ponad 3,5 krotnie większa niż w 2004 roku (tabela 1). Z kolei wartość importu w 2012 roku była ponad 3,2 krotnie większa niż w 2004 roku. Włączenie Polski do Unii Europejskiej oraz przyjęcie zasad wspólnej polityki handlowej wywołało wyraźne ożywienie wymiany handlowej artykułami rolno-spożywczymi. W związku z tym, że głównym partnerem handlowym Polski są kraje Unii Europejskiej zniesienie barier handlowych z tymi państwami pozwoliło na znacznie łatwiejszy dostęp do ich rynków wewnętrznych, ale również na dostęp do wewnętrznego rynku polskiego. Należy jednak pamiętać, że dynamiczny wzrost eksportu po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej opierał się w decydującej części na przewagach kosztowych. Jednak taki dalszy rozwój handlu zagranicznego może być utrudniony, ponieważ przewagi związane z niższymi kosztami produkcji powoli się wyczerpują. Konkurencja przenosi się do sfery jakościowej, a konkurowanie w tym obszarze wymaga o wiele większych nakładów finansowych i jest o wiele trudniejsze niż tylko z wykorzystaniem prostych przewag kosztowo-cenowych [5, s. 123]. Na uwagę zasługuje też fakt, że Polska utrzymuje dodatnie saldo obrotów towarowych produktami rolno-spożywczymi. W 2003 roku Polska przekształciła się z importera netto w eksportera netto [3, s. 54] i jako jeden z nielicznych krajów Unii Europejskiej jest eksporterem netto żywności.

Tab. 1. Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w latach 2004 – 2012 [mln USD]

Wyszczególnienie	Rok								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Eksport									
Sekcja I	2185,9	3305,6	3914,2	4860,8	6000,9	5055,0	5986,3	7205,1	7509,4
Sekcja II	1479,7	1782,5	2040,2	2655,0	3990,7	3231,0	3249,0	3646,5	4552,0
Sekcja III	50,0	124,2	212,3	337,0	447,5	357,6	430,6	517,7	530,4
Sekcja IV	2767,9	3715,6	4647,5	5906,3	7598,5	7321,4	8255,1	9815,7	10426,1
Razem sekcje I – IV	6483,6	8927,8	10814,3	13759,1	18037,6	15965,1	17920,9	21184,9	23017,9
Import									
Sekcja I	1079,3	1531,2	1756,0	2379,8	3707,1	3571,9	3945,2	4569,9	4683,1
Sekcja II	1796,6	2097,2	2449,7	3502,3	4717,4	3447,3	3883,9	4893,8	4592,3
Sekcja III	318,9	339,1	439,9	531,2	847,4	566,3	665,5	1068,7	1068,5
Sekcja IV	2258,4	2884,1	3435,8	4598,9	5853,6	5337,1	6027,0	7031,5	7108,7
Razem sekcje I – IV	5453,1	6851,6	8081,4	11012,1	15125,4	12922,7	14521,6	17563,9	17452,5
Saldo obrotów towarowych handlu zagranicznego									
Sekcja I	1106,7	1774,4	2158,2	2481,1	2293,8	1483,1	2041,1	2635,2	2826,4
Sekcja II	-316,9	-314,7	-409,5	-847,3	-726,6	-216,3	-634,9	-1247,3	-40,3
Sekcja III	-268,8	-215,0	-227,5	-194,2	-399,9	-208,7	-234,8	-550,9	-538,1
Sekcja IV	509,6	831,5	1211,8	1307,4	1744,9	1984,4	2228,1	2784,1	3317,5
Razem sekcje I – IV	1030,5	2076,2	2732,9	2747,0	2912,1	3042,5	3399,4	3621,0	5565,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie [1]

Tab. 2. Znaczenie handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi w handlu zagranicznym Polski

Wyszczególnienie	Rok								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Udział eksportu artykułów rolno-spożywczych w eksporcie ogółem [%]	8,79	9,99	9,87	9,91	10,50	11,68	11,22	11,14	12,46
Udział importu artykułów rolno-spożywczych w imporcie ogółem [%]	6,19	6,75	6,43	6,71	7,19	8,64	8,16	8,27	8,79

Źródło: obliczenia własne na podstawie [1]

Warto też podkreślić, że od 2004 roku obserwuje się wzrost znaczenia wymiany handlowej artykułami rolno-spożywczymi w handlu zagranicznym Polski ogółem (tabela 2). Udział eksportu produktów rolno-spożywczych w eksporcie ogółem wzrósł z poziomu 8,79% do 12,46%, z kolei po stronie importu udział artykułów rolno-spożywczych w imporcie ogółem wzrósł z poziomu 6,19% do poziomu 8,79%.

W strukturze towarowej polskiego handlu zagranicznego po stronie eksportu przewagę utrzymują artykuły z sekcji IV – gotowe artykuły spożywcze; napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet; tytoń i przemysłowe namiastki tytoniu oraz z sekcji I – zwierzęta żywe; produkty pochodzenia zwierzęcego (tabela 3). Z kolei w imporcie dominują też artykuły z sekcji IV, ale również artykuły z sekcji I – zwierzęta żywe; produkty pochodzenia zwierzęcego oraz z sekcji II – produkty pochodzenia roślinnego. Przy czym od roku 2009 produkty pochodzenia roślinnego nieznacznie straciły na znaczeniu, a zwiększył się udział importu zwierząt żywych i produktów pochodzenia zwierzęcego. Rozpatrując strukturę towarową polskiego handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi należy wskazać na pozytywne zjawisko jakim jest wysoki udział produktów sekcji IV, czyli gotowych artykułów spożywczych; napojów bezalkoholowych, alkoholowych i octu; tytoniu i przemysłowych namiastek tytoniu.

Dokonując analizy struktury towarowej handlu zagranicznego w sekcji I (tabela 4), można zauważyć, że w eksporcie dominujące znaczenie posiadają dwie grupy artykułów: mięso i podroby jadalne oraz produkty mleczarskie; jaja ptasie; miód naturalny; jadalne produkty pochodzenia zwierzęcego. Na uwagę zasługuje malejący udział eksportu żywych zwierząt co należy uznać za zjawisko korzystne, ze względu na konieczność ograniczenia transportu

Tab. 3. Struktura polskiego handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi w latach 2004 – 2012 [%]

Wyszczególnienie	Rok								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Eksport									
Sekcja I	33,71	37,03	36,90	35,33	33,27	31,66	33,40	34,01	32,62
Sekcja II	22,82	19,97	19,24	19,30	22,12	20,24	18,13	17,21	19,78
Sekcja III	0,77	1,39	0,04	2,45	2,48	2,24	2,40	2,44	2,30
Sekcja IV	42,69	41,62	43,82	42,93	42,13	45,86	46,06	46,33	45,30
Import									
Sekcja I	19,79	22,35	21,73	21,61	24,51	27,64	27,17	26,02	26,83
Sekcja II	32,95	30,61	30,31	31,80	31,19	26,68	26,75	27,86	26,31
Sekcja III	5,85	4,95	5,44	4,82	5,60	4,38	4,58	6,08	6,12
Sekcja IV	41,41	42,09	42,51	41,76	38,70	41,30	41,50	40,03	40,73

Źródło: obliczenia własne na podstawie [1]

Tab. 4. Struktura polskiego handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi w sekcji I w latach 2004 – 2012 [%]

Wyszczególnienie	Rok								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Eksport									
Żywe zwierzęta	12,48	10,96	10,99	7,30	5,66	7,33	4,64	3,59	3,50
Mięso i podroby jadalne	35,38	38,14	40,67	41,14	45,61	45,48	47,34	49,54	51,78
Ryby i skorupiaki, mięczaki i inne bezkręgowce wodne	14,70	12,70	14,17	13,49	13,09	14,68	16,07	14,58	13,36
Produkty mleczarskie; jaja ptasie; miód naturalny; jadalne produkty pochodzenia zwierzęcego	32,41	34,10	29,97	34,59	32,43	29,12	28,95	29,05	28,25
Produkty pochodzenia zwierzęcego, gdzie indziej nie wymienione	5,03	4,09	4,20	3,48	3,21	3,39	3,01	3,23	3,11
Import									
Żywe zwierzęta	7,61	8,04	6,18	6,80	6,78	8,17	7,48	8,52	12,14
Mięso i podroby jadalne	27,23	30,36	27,46	31,09	41,76	41,72	36,76	37,81	37,52
Ryby i skorupiaki, mięczaki i inne bezkręgowce wodne	39,86	39,41	42,80	37,20	29,93	29,66	34,47	31,37	29,96
Produkty mleczarskie; jaja ptasie; miód naturalny; jadalne produkty pochodzenia zwierzęcego	8,40	9,78	11,69	16,10	12,60	12,55	14,76	16,23	14,68
Produkty pochodzenia zwierzęcego, gdzie indziej nie wymienione	16,90	12,40	11,88	8,80	8,92	7,90	6,52	6,07	5,70

Źródło: obliczenia własne na podstawie [1]

Tab. 5. Struktura polskiego handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi w sekcji II w latach 2004 – 2012 [%]

Wyszczególnienie	Rok								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Eksport									
Drzewa żywe i pozostałe rośliny; bulwy, korzenie i podobne; kwiaty cięte i liście ozdobne	5,43	5,12	4,27	4,35	4,18	4,50	4,47	4,12	3,38
Warzywa oraz niektóre korzenie i bulwy, jadalne	35,73	35,02	33,95	34,89	27,66	27,52	31,07	28,98	24,43
Owoce i orzechy jadalne; skórki owoców cytrusowych lub melonów	36,27	32,40	31,13	32,20	26,17	28,20	28,60	29,25	30,11
Kawa, herbata, maté (herbata paragwajska) i przyprawy	4,86	5,37	5,03	5,31	26,17	8,94	9,29	13,80	12,16
Zboża	3,04	10,55	9,46	7,49	4,5	18,01	13,00	12,43	19,00
Produkty przemysłu młynarskiego; sól; skrobie; inulina; gluten pszenny	4,69	3,88	3,42	3,85	3,43	4,86	4,81	5,54	4,49
Nasiona i owoce oleiste; ziarna, nasiona i owoce różne; rośliny przemysłowe lub lecznicze; słoma i pasza	9,29	7,20	6,23	11,33	7,36	7,37	8,38	5,56	6,01
Szelak; gumy, żywice oraz pozostałe soki i ekstrakty roślinne	0,42	0,27	6,23	0,32	0,27	0,40	0,23	0,23	0,35
Materiały roślinne do wyplatania; produkty pochodzenia roślinnego, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	0,26	0,20	0,29	0,27	0,18	0,19	0,15	0,10	0,06
Import									
Drzewa żywe i pozostałe rośliny; bulwy, korzenie i podobne; kwiaty cięte i liście ozdobne	7,85	8,47	7,85	7,31	7,79	8,55	8,10	6,70	6,56
Warzywa oraz niektóre korzenie i bulwy, jadalne	10,83	12,65	13,37	14,32	12,90	14,77	17,59	14,88	13,22
Owoce i orzechy jadalne; skórki owoców cytrusowych lub melonów	38,55	40,94	38,70	36,56	32,24	32,68	32,43	28,51	28,93
Kawa, herbata, maté (herbata paragwajska) i przyprawy	13,10	13,20	12,16	9,28	9,20	14,35	14,68	15,94	15,83
Zboża	12,44	6,77	9,86	16,55	18,25	8,42	8,95	12,53	11,88
Produkty przemysłu młynarskiego; sól; skrobie; inulina; gluten pszenny	6,22	5,83	5,88	6,10	6,24	6,74	5,57	5,79	5,47
Nasiona i owoce oleiste; ziarna, nasiona i owoce różne; rośliny przemysłowe lub lecznicze; słoma i pasza	8,20	9,25	9,38	7,58	10,99	11,10	9,34	12,52	14,01
Szelak; gumy, żywice oraz pozostałe soki i ekstrakty roślinne	2,67	2,73	2,66	2,13	2,23	2,75	2,48	2,03	2,11
Materiały roślinne do wyplatania; produkty pochodzenia roślinnego, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	0,16	0,15	0,15	0,16	0,16	0,65	8,10	1,10	1,98

Źródło: obliczenia własne na podstawie [1]

Tab. 6. Struktura polskiego handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi w sekcji IV w latach 2004 – 2012 [%]

Wyszczególnienie	Rok								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Eksport									
Przetwory z mięsa, ryb lub skorupiaków, mięczaków lub pozostałych bezkręgowców wodnych	10,71	9,70	9,81	10,54	11,09	10,83	10,83	10,87	11,79
Cukry i wyroby cukiernicze	12,15	10,95	10,45	7,77	7,67	5,97	6,25	6,19	7,69
Kakao i przetwory z kakao	11,75	9,87	9,92	9,67	9,11	10,36	11,44	11,98	11,49
Przetwory ze zbóż, mąki, skrobi lub mleka; pieczywa cukiernicze	13,81	15,16	14,39	15,68	15,30	13,05	12,52	12,73	12,15
Przetwory z warzyw, owoców, orzechów lub pozostałych części roślin	19,75	18,31	18,45	16,90	16,08	12,50	11,46	12,42	12,84
Różne przetwory spożywcze	13,59	14,26	13,52	14,47	14,43	14,48	14,71	14,38	13,68
Napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet	6,85	8,65	8,06	7,04	6,95	6,96	7,22	6,77	5,81
Pozostałości i odpady przemysłu spożywczego; gotowa pasza dla zwierząt	5,64	5,93	5,54	5,24	5,47	5,68	6,40	6,22	6,56
Tytoń i przemysłowe namiastki tytoniu	5,76	7,16	9,85	12,70	13,90	20,17	19,16	18,44	17,98
Import									
Przetwory z mięsa, ryb lub skorupiaków, mięczaków lub pozostałych bezkręgowców wodnych	3,04	3,17	2,92	3,32	3,85	3,81	3,61	3,66	3,76
Cukry i wyroby cukiernicze	5,24	5,64	6,45	6,05	5,94	7,72	6,35	8,38	8,00
Kakao i przetwory z kakao	13,42	12,45	12,97	11,73	11,63	11,51	13,12	12,82	11,37
Przetwory ze zbóż, mąki, skrobi lub mleka; pieczywa cukiernicze	8,02	8,15	8,73	8,89	10,08	9,77	9,29	9,36	9,44
Przetwory z warzyw, owoców, orzechów lub pozostałych części roślin	9,33	11,77	11,46	12,30	10,22	9,70	10,82	10,44	9,69
Różne przetwory spożywcze	17,49	16,55	17,05	15,32	16,31	16,08	14,30	13,70	13,62
Napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet	9,31	9,83	10,44	12,73	12,93	11,16	10,88	10,76	10,28
Pozostałości i odpady przemysłu spożywczego; gotowa pasza dla zwierząt	26,58	23,86	21,03	20,59	22,14	22,03	22,27	21,82	25,42
Tytoń i przemysłowe namiastki tytoniu	7,57	8,59	8,95	9,06	6,89	8,22	9,37	9,06	8,42

Źródło: obliczenia własne na podstawie [1]

zwierząt na znaczne odległości z jakim mamy do czynienia w przypadku handlu międzynarodowego.

W przypadku importu w ramach artykułów z sekcji I największe znaczenia posiada grupa towarów: ryby i skorupiaki, mięczaki i inne bezkręgowce wodne oraz mięso i podroby jadalne (tabela 4).

Z kolei w sekcji II (tabela 5) w eksporcie dominują dwie grupy produktów: owoce i orzechy jadalne; skórki owoców cytrusowych lub melonów oraz warzywa oraz niektóre korzenie i bulwy, jadalne. Można też zaobserwować wzrost znaczenia zbóż w eksporcie. W imporcie w ramach tej sekcji przeważają owoce i orzechy jadalne; skórki owoców cytrusowych lub melonów.

Ze względu na przyjęty poziom agregacji na poziomie poszczególnych działów w sekcji III nie dokonano analizy ze szczegółowymi podziałem na poszczególne rodzaje tłuszczów i olejów.

W tabeli 6 zaprezentowano szczegółową strukturę eksportu i importu w ramach sekcji IV – gotowe artykuły spożywcze; napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet; tytoń i przemysłowe namiastki tytoniu. W eksporcie w analizowanym okresie największe znaczenie posiada tytoń i przemysłowe namiastki tytoniu, zaś w imporcie pozostałości i odpady przemysłu spożywczego; gotowa pasza dla zwierząt.

PODSUMOWANIE

Handel zagraniczny Polski artykułami rolno-spożywczymi w analizowanym okresie charakteryzował się znaczną dynamiką wzrostu, do której w znaczącym stopniu przyczyniła się akcesja do Unii Europejskiej i objęcie Polski wspólną polityką handlową. Polska utrzymuje od 2004 roku dodatnie saldo obrotów towarowych w handlu artykułami rolno-spożywczymi co pozwala utrzymać pozycję eksportera netto. Jednak dalszy rozwój eksportu może być utrudniony ze względu, że przewagi kosztowo-cenowe uległy obniżeniu, a w niektórych gałęziach produkcji rolniczej zostały wyczerpane. Polscy producenci muszą się zmierzyć ze wzmożoną konkurencją z innych państw członkowskich, a zwłaszcza nowych państw członkowskich, czy też krajów spoza ugrupowania, mających często przewagi konkurencyjne wynikające ze skali produkcji czy też z korzystniejszych warunków przyrodniczo klimatycznych. Jednak w świetle ukazanych korzystnych zjawisk związanych z polskimi obrotami towarowymi artykułami rolno-spożywczymi po akcesji do Unii Europejskiej należy uznać Polską gospodarkę żywnościową za beneficjenta integracji.

BIBLIOGRAFIA

1. Baza Danych Handlu Zagranicznego, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa
<http://hinex.stat.gov.pl/hinex/asp/index.aspx> - data dostępu 10.09.2013
2. Chechelski P., *Czynniki zewnętrzne (makroekonomiczne) wpływające na handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi*. [w:] praca zb. pod red. R. Mrocza *Wpływ instrumentów polityki handlowej Unii Europejskiej na handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi*. Program Wieloletni 2005-2009 „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej”, nr 155, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009
3. Knap R., *Polska w światowym handlu artykułami rolnymi*. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, nr 18, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2010
4. Makać A., *Międzynarodowy handel towarowy*, [w:] *Przemiany we współczesnej gospodarce światowej*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2006

5. Pawlak K., Poczta W., *Międzynarodowy handel rolny – teorie, konkurencyjność, scenariusze rozwoju*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2011
6. Soczewska I., Ginter A., *Handel międzynarodowy artykułami rolno-spożywczymi w Polsce w latach 2007 – 2011*. Journal of Agribusiness and Rural Development 2013, nr 2(28)

POLISH FOREIGN TRADE OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS IN YEARS 2004 - 2012

Abstract

The aim of this work is analyses of the value and structure of foreign trade of agricultural and food products in years 2004 – 2011. In the analyzed period in Poland the value of foreign trade of agricultural and food products have increased. Poland is net exporter of agricultural and food products.

Autorzy:

dr inż. **Dariusz Kusz** – Politechnika Rzeszowska, Wydział Zarządzania, dkusz@prz.edu.pl

dr hab. inż. **Krzysztof Tereszkiewicz**, prof. PRz – Politechnika Rzeszowska, Wydział Zarządzania, kteresz@prz.edu.pl

mgr inż. **Bożena Kusz** – bozena.kusz@wp.pl